

Назарлі Ельміра Самірівна,
слідчий слідчого відділення відділення
поліції № 1 Черкаського РУП ГУНП
в Черкаській області

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ

Колабораційна діяльність, що передбачає співпрацю з агресором або окупаційною владою, становить серйозну загрозу для національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держави. Зростання кількості випадків колаборації в умовах воєнних дій змушує законодавців та правозастосовні органи знаходити ефективні механізми для запобігання, виявлення та притягнення до відповідальності осіб, що беруть участь у такій діяльності. Введення відповідних положень до кримінального законодавства є важливим кроком у боротьбі зі зрадництвом та забезпеченні захисту правопорядку в країні.

Актуальність дослідження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність в Україні зумовлена сучасними політичними, соціальними та правовими реаліями, які виникли внаслідок військових дій на території України.

3 березня Верховною Радою України прийнятий і 15 березня 2022 р. набув чинності Закон № 2108-ІХ1, яким включено до Кримінального кодексу України (далі – КК) нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», що охопила значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо співпраці з державою-агресором. По суті це різні склади кримінальних правопорушень, хоча деякі з них, конкурують між собою та з існуючими раніше складами. Уже в перші дні дії нової статті 111-1 КК, за повідомленнями в пресі, були зареєстровані провадження за фактами учинення цих кримінальних правопорушень. Насправді, Україна саме останні декілька років потребувала визнання окремих видів колабораційної діяльності незаконними на рівні кримінального закону. За загальним визначенням, колаборант співпрацює з окупаційною владою на шкоду власній країні. До статті, яка встановлює кримінальну відповідальність за державну зраду (ст. 111 КК), вносились зміни, розширюючи підстави застосування цієї норми, тому наразі можуть виникати труднощі у відмежуванні складів правопорушень, передбачених цими статтями. Основною контекстуальною відмінністю можна вважати те, що

колабораційні дії вчиняються винною особою вже в умовах здійсненої окупації чи агресії [1, с. 1].

Термін «колабораціонізм» (у перекладі з французької *collaboration* – співробітництво) використовують для означення добровільної співпраці (на противагу вимушеній) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Поняття «колабораціонізм» виникло під час Другої світової війни, визначалось як співпраця в роки німецької окупації громадян Європи з окупаційною владою фашистської Німеччини. В теорії кримінального права можна віднайти різні трактування терміну «колабораціонізм». Зокрема, під колабораціонізмом мається на увазі усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо), в його інтересах і на шкоду своїй державі (в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах) [2, с. 179].

Зважаючи на певну подібність складів державної зради та колабораціонізму є проблема можливого ухилення зрадників від більш суворого покарання, оскільки покарання за більшість форм колабораціонізму є менш суворим, ніж покарання за державну зраду. У цьому контексті цікавить ідея в межах ст. 111 КК України встановити відповідальність за колабораціонізм як за привілейований склад державної зради. Проте об'єктивна сторона зазначеного модельного кримінального правопорушення («навмисного переходу громадянина України, що перебуває на окупованій території, на бік держави-окупанта з наданням йому допомоги, а також його представникам, включаючи організаторів незаконно утворених структур владного управління, у провадженні підривної діяльності проти України період окупації»), на нашу думку, не дозволяє чітко відмежувати його від складу державної зради [3, с. 12].

Стаття 111-1 КК України є спеціальною привілейованою нормою по відношенні до статті 111 КК України. Суб'єктом вчинення даного кримінального правопорушення може бути тільки громадянин України. Проаналізувавши теоретичні види колабораційної діяльності можна зазначити, що вона може бути вимушена та не заподіювати шкоду державі, а тому, норми статті 111-1 КК доцільно доповнити вказівкою на умисність зазначених в диспозиціях статті дій чи виокремити особливий вид звільнення від відповідальності в ч. 9 ст. 111-1 КК через вимушеність таких дій та відсутності шкоди, заподіяної державі. Проблемним питанням при правозастосування ст. 111-1 КК

може стати проблема відмежування норм ч.1 ст.111 КК та ч. 7 ст. 111-1 КК та ч. 1 ст. 111-1 КК та ст. 436-2 КК [4, с. 276].

Отже, посилення кримінальної відповідальності за колаборацію є важливим елементом забезпечення національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держави, це сприяє створенню умов для запобігання поширенню зрадницьких дій і зміцнює суспільну довіру до системи правосуддя.

При вдосконаленні правових механізмів слід враховувати міжнародний досвід та стандарти захисту прав людини, щоб забезпечити справедливе судочинство та відповідність нормам міжнародного права. Ефективна реалізація положень про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність залежить від злагодженої роботи правоохоронних органів, прокуратури та судової системи. Впровадження ефективних норм щодо кримінальної відповідальності за колаборацію є не лише необхідним кроком для підтримання внутрішньої безпеки, але й важливим елементом формування правосвідомості громадян, що сприяє зміцненню державності та демократичних інститутів.

Список використаних джерел

1. Кравчук, О. Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/d39d0ab1-4ec1-4b35-9843-a28bae4149a7/content>.

2. Лисько Т. Д., Літвінчук Б. С. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: аналіз судової практики. *Юридичний вісник* 1 (66) 2023 178. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/59182/1/25.pdf>.

3. Кузнецов В.В., Сийплові М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. URL: <http://surl.li/rknnvn>.

4. Топоркова М.М. Проблемні питання законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (стаття 111-1 КК України). *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2022. С. 270–277. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1963/1962>